

❖ *STUMFILMSHÖRNAN*

Den tänkande medelålderns passionier

1919 hade Mauritz Stiller färdigställt *Sången om den eldröda blomman och Herr Arnes penningar*. Nu, under juni och juli 1920, spelas *Erotikon* in i den just invigda Filmstaden i Solna. Med denna film är det lite som med spökerna. Många talar om den, men få har sett den. Och ingen publik lär vara kvar sedan premiäråret.

Men i decennier och nästan fram till våra dagar har *Erotikon* setts som mästerverket bland svenska komedier i högborgerlig miljö. Både nationellt och internationellt. Förtjänar den sitt rykte?

Det var kanske inte uppenbart för alla 1920, men idag kan man konstatera: *Erotikon* är ett relativt banalt drama. Den handlar om entomologen och professorn (Anders de Wahl), som riskerar att bli bedragen av sin hustru (Tora Teje), som träffat en bildhuggare (Lars Hanson). I bakgrunden finns den oborstade och något sluskige baron Felix (Vilhelm Bryde) och professors flirtiga niece (Karin Molander). Det är alltså den intellektuella klassen med fru som är dramats huvudpersoner. Bördsaristokratin och ungdomen utgör effektiv dekoration, men har ingen emotionell makt. Här skildras den tänkande medelålderns passionier.

En intressant fråga från dem som inte sett filmen är: hurudana är skådespelarna? Och där kommer vi genast in på den spännande och väl rätt rejält omdiskuterade frågan kring stumfilmens villkor. Det talas inte med ljud, det talas med text i filmrutor. Och detta ackompanjeras av skådespelarnas mimik och plastik. Dessa är berövade talet, de är på så sätt handkappade. De ägnar sig åt mim, men mycket långt från det till exempel Marcel Marceau sysslade med. Här finns inget av Marceaus sminkning och övriga symbolik. Här illustrerar man en handling på annat sätt. Det blir teatraliskt, men måste det vara det?

Det förefaller Anders de Wahl och Lars Hanson tycka. Båda spelar med ibland skräckinjagande ansiktsuttryck och alltför temperamentsfulla rörelser. Det är som om de underskattar publiken. Kanske gjorde de 1920 mer eller mindre på samma vis på teaterscenen, men det vet vi inte så mycket om. Att vara

Tora Teje lyfter Erotikon.

stumfilmsskådespelare och teaterscenskådespelare, var det stor eller liten skillnad? Något riktigt tillförlitligt svar får vi väl aldrig.

Men med Tora Teje är det något annat. Hennes mimik är inte av det slag hon torde ha använt i privatlivet, inte ens 1920, men det är betydligt mer nyanserat än de Wahls och Hansons. Teje går aldrig över gränsen för vad som kanske trots allt är nödvändigt i en stumfilm. Det räcker ofta med att ändra ögonuttrycket. Ett modernt och åtminstone för oss 2023 betydligt mer sofistikerat agerande.

Det är på liknande sätt med Karin Molander. Ingénue-rollerna har väl aldrig varit riktigt tacksamma, men också en ingénue kan leva, avvakta, observera och inte enbart vara ung. Kören i det grekiska dramat har kallats ”den ideliserade åskådaren”. Det är den rollen Molander fått.

Kanske ska vi beklaga att stumfilmen inte överlevde det talade ljudets inträde, för det kunde ha blivit fascinerande genre, med ett sätt att agera som var en ny sorts skådespelarkonst. Men frågan om huruvida *Erotikon* förtjänar sitt rykte; vad har den för svar? Ja, är denna film ett mästerverk, så beror det inte på Mauritz Stiller. Det är Tora Tejes mästerverk och Karin Molanders förträffliga gesällprov.

OLA STENSSON

Filmen kan ses i sin helhet på <https://youtu.be/LoOdoT6Eh6g>

LoOdoT6Eh6g

Mera om filmen på [https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/](https://www.svenskfilmdatabas.se/sv/item/?type=film&itemid=3498)

item/?type=film&itemid=3498

[http://www.filmreference.com/Films-Dr-Ex/](http://www.filmreference.com/Films-Dr-Ex/Erotikon.html)

Erotikon.html